

УДК: 364.65-053.2-054.73(=161.2)(4-672EU)

Bibliid 1451-3188, 22 (2023)

Год XXII, бр. 81-82, стр. 251-267

Изворни научни рад

Рад примљен 26. 1. 2023. године

Рад одобрен 19. 2. 2023. године

DOI: https://doi.org/10.18485/iipe_ez.2023.22.81_82.16

ЕВРОПСКА УНИЈА И ЗАШТИТА ДЕЦЕ И ОМЛАДИНЕ ИЗБЕГЛЕ ИЗ УКРАЈИНЕ

Јелица ГОРДАНИЋ*

Анстракт: Сваки рат са собом носи последице по зарађене стране, као и по околне државе и регионе. Специјална операција Русије у Украјини, започета 2022. године, прети да остави последице по цео свет. Услед ратних разарања у Украјини, Европска унија (ЕУ) суочена је са приливом избеглица из Украјине. Посебно су озбиљне последице и трауме које рат оставља на децу и омладину. Ова категорија лица суочава се са бројним опасностима – од трговине људима, нелегалних усвојења, физичког и сексуалног злостављања, као и последица по здравље, школовање, развој и социјалну интеграцију. У предметној анализи ауторка разматра Резолуцију Европског парламента о заштити коју ЕУ пружа деци и омладини избеглој из Украјине, као и препреке са којима се ЕУ суочава на овом путу. У анализи су разматрана и искуства која Република Србија има у погледу овог питања. Приступајући озбиљно анализи ове значајне и актуелне теме, ауторка долази до закључака који указују да ЕУ улаже велике напоре у спајању породица, социјалној интеграцији, обезбеђивању здравствене заштите, давању психолошке подршке, обезбеђивању наставка школовања и решавању других проблема избегле деце и омладине из Украјине. Према њеном мишљењу, мере које је

* Научни сарадник, Институт за међународну политику и привреду, Београд. E-mail: jelica@diplomacy.bg.ac.rs.

Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2023. године“, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2023. године.

ЕУ до сада предузела у заштити деце и омладине избегле из Украјине показале су се ефикасним, због чега би било могуће искористити ова позитивна искуства као одговарајуће смернице за уподобљавање домаће праксе у пружању избегличке заштите.

Кључне речи: Украјина, избеглице, деца, омладина, ЕУ, пружање заштите, интеграција.

1) УВОД

Један од најважнијих циљева човечанства јесте спречавање ратних сукоба. Сваки рат носи многобројне последице по зарађене стране укључујући, на првом месту, људство, а затим економију, енергетику, природне ресурсе итд. Ратови обично немају последице само по зарађене стране. Последице ратних сукоба се често преливају на околне државе, регионе, а у неким случајевима и на цели свет. Европа важи за колевку цивилизације и континент који се залаже за поштовање принципа мирољубивости и људских права. Почетак специјалне операције Русије у Украјини, 24. фебруара 2022. године, догађај је који је узнемирио цео свет и који прети да остави глобалне последице. Конфликт у срцу Европе отворио је бројна питања и узроковао дешавања чије се последице осете у и ЕУ. Од почетка конфликта, па до јануара 2023. године, више од 7,9 милиона избеглица из Украјине регистровано је у Европи. Од држава ЕУ, највећи прилив избеглица забележен је у Пољској (1,54 милиона), Немачкој (1,02 милиона) и Чешкој (474 хиљаде). Велики прилив избеглица постоји и у другим ЕУ чланицама попут Француске, Италије, Шпаније, Румуније итд.¹ Посебно рањиве категорије у свим ратовима су деца и омладина. У време ратних сукоба расте рањивост ових категорија, као и многобројне опасности по њих од физичког и сексуалног насиља, трговине људима, принудног рада, појаве деце војника и друго. Половину избеглица из Украјине, које су уточиште пронашле у државама ЕУ, чине жене. Мушкараца је 10%, а деца 40%. Десетине хиљада деце остало је без родитељске пратње или је одвојено од родитеља, или су се пак нашли у пратњи одраслих који им нису сродници.² Рат је узроковао велики број раздвојених породица. Многа деца су у периоду избеглиштва приморана да време проводе у гужви, хладноћи, у непроветреним просторијама, неприкладним за људско становање. Сходно

¹ “Cumulative number of border crossings from and to Ukraine after Russia’s invasion from February 24 to December 6, 2022”, *Statista*, Интернет: <https://www.statista.com/statistics/1310270/number-of-refugees-from-ukraine/>, 2. 2. 2023.

² “Conflict in Ukraine: Key Evidence On Risks of Trafficking in Persons and Smuggling of Migrants”, UNODC, December 2022, p. 3, Интернет: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tip/Conflict_Ukraine_TIP_2022.pdf, 2. 1. 2023.

томе, значајно је повећан број деце и омладине из Украјине која пати од инфекција, мишићно-скелетних поремећаја, акутних болести, сиромашне санитације и хигијене, дехидрације, неухрањености и погоршања менталног здравља.³ За земље пријема било би важно да започну са имплементацијом систематских програма скрининга за рану идентификацију и лечење ретких болести и практиковање неонаталних скрининга.⁴ Рат у Украјини прети да повећа број деце без држављанства. Према UNHCR подацима, у Украјини је 2021. године било најмање 35.875 лица без држављанства и лица неутврђеног држављанства. Овај проблем се посебно односи на припаднике ромске популације. Поред тога, више од 55% деце рођене у Доњецку и Луганску и 88% деце рођене на Криму не поседује украјински родни лист или лична документа, што их доводи у повећану опасност да постану лица без држављанства, тј. апатриди.⁵ Велики број деце из Украјине суочен је и са озбиљним последицама по образовање. Само у периоду од фебруара 2022. године када је почео сукоб, па до априла исте године, више од 387 средњих школа и високошколских установа претрпело је штету у гранатирању.⁶ Свеукупно, од почетка рата штету је претрпело више од 3.050 украјинских образовних институција, од којих је 420 у потпуности уништено.⁷ У контексту рата у Украјини постоје озбиљне поседице по будућност милиона украјинске деце. Посебно су угрожене девојчице, које су у највећем броју случајева жртве родне дискриминације и родно заснованог насиља. У процес смањивања или барем ублажавања последица рата по децу морају бити укључени сви сектори друштва почевши од локалних, регионалних, националних, па до ЕУ органа и организација цивилног друштва. Имајући у виду осетљивост категорије деце и омладине и чињеницу да се последице рата у Украјини по питању деце и омладине преливају у државе ЕУ, ова организација би требало

³ Richard Armitage, "War in Ukraine: the impacts on child health", *British Journal of General Practice*, 2022, Vol. 72, No. 719, pp. 272–273.

⁴ Maria Gizewska et al., "Caring for Ukrainian refugee children with acute and chronic diseases", *The Lancet*, 2022, Vol. 399, Issue 10336, pp. 1689–1690.

⁵ "European Parliament resolution of 7 April 2022 on the EU's protection of children and young people fleeing the war in Ukraine (2022/2618/RSP)", *OJ C 434/08*, 15.11.2022; Јелица Горданић, „Директива 2011/95/ЕУ о квалификацији држављана трећих држава или лица без држављанства за кориснике међународне заштите у јединственом избегличком статусу или статусу лица корисника субсидијарне заштите”, *Европско законодавство*, 2012, број 39–40, стр. 60–67.

⁶ "European Parliament resolution of 7 April 2022 on the EU's protection of children and young people fleeing the war in Ukraine (2022/2618/RSP)", *op. cit.*

⁷ Детаљније о броју уништених образовних институција у Украјини видети на сајту украјинског Министарства просвете и науке, Интернет: <https://saveschools.in.ua/en/>, 22.1.2023.

да понуди ефикасно решење за краткорочне, средњорочне и дугорочне последице оружаних сукоба на децу. Директива ЕУ о привременој заштити из 2001. године активирана је 4. марта 2022. године, за лица која су напустила Украјину, а њено деловање продужено је до марта 2024. године. Могућност уласка избеглица из Украјине без визе у скоро све државе ЕУ уз институт привремене заштите, има потенцијал да смањи опасности од различитих врста траума и злоупотреба по све категорије лица, укључујући децу и омладину.⁸ Уколико се одређене мере не предузму на време, може доћи до последица по друштвени развој деце, маргинализације, злостављања и узнемиравања. Друштвена запостављеност у младом добу може имати озбиљне последице на каснији развој деце и период одраслог доба. У циљу спречавања могућих негативних последица, Европски парламент усвојио је Резолуцију о заштити деце и омладине која беже од рата у Украјини.

2) МЕРЕ ЕУ

Мере ЕУ обухватају следећу регулативу:

- Повељу Европске уније о основним правима;
- Препоруку Савета (ЕУ) 2021/1004 од 14. јуна 2021. о успостављању гаранција за децу;
- Комуникацију Комисије од 24. марта 2021. године „Стратегија ЕУ-а о правима детета” (COM(2021)0142);
- Резолуцију Европског парламента од 29. априла 2021. године о европским гаранцијама за децу;
- Акциони план за спровођење Европског стуба социјалних права;
- Одлуку Савета (ЕУ) 2022/382 од 4. марта 2022, о утврђивању постојања масовног прилива расељених лица из Украјине у смислу члана 5 Директиве 2001/55/ЕЗ која регулише увођење привремене заштите;
- Резолуцију Европског парламента од 3. маја 2018. године, о заштити деце миграната;
- Резолуцију Европског парламента од 26. фебруара 2014. године, о сексуалном искоришћавању и проституцији и њеном утицају на једнакост полова;
- Комуникацију Комисије од 23. марта 2022. године: „Прихватање лица које беже од рата у Украјини: припреме Уније за задовољење потреба” (COM(2022)0131).

⁸ “The EU Temporary Protection Directive in Practice 2022”, UNHCR Regional Bureau for Europe, May 2022, p. 2.

Имајући у виду да су крајњи корисници Резолуције деца и млади и, посебно, имајући у виду специфичан положај, рањивост и права ове категорије, Европски парламент се осврнуо и на бројне међународне акте који се баве заштитом деце и омладине, попут Конвенције УН о правима детета са додатним протоколима, Европске конвенције о људским правима, Конвенције УН о правима особа са инвалидитетом, Глобалне студије УН о деци лишеној слободe, Конвенције УН о смањењу броја апатрида и Препоруке бр. 38 Одбора УН за укидање свих облика дискриминације жена од 6. новембра 2020, о трговини женама и девојчицама у контексту глобалних миграција.

3) САДРЖАЈ

Садржински, Резолуција Европског парламента, од 7. априла 2022. године, о заштити ЕУ деце и омладине која бежи од рата у Украјини, обухвата опште одредбе, потом одредбе о условима прихватања деце, спајања породица, премештања и интеграције. Део који се односи на опште одредбе подсећа да су све државе чланице ЕУ ратификовале Конвенцију УН о правима детета и да имају обвезу поштовања, заштите и испуњења права утврђеним Конвенцијом. Пажња се скреће и на Стратегију ЕУ о правима детета, Европске гаранције за децу, Стратегију ЕУ за сузбијање трговине људима, Стратегију ЕУ за права особа са инвалидитетом за период 2021–2030. година, као и на остале правне инструменте ЕУ који се односе на посебне потребе деце која беже од ратних сукоба, укључујући и Директиву о привременој заштити. У складу са одредбама наведених правних аката, најбољи интереси детета увек морају бити на првом месту при доношењу свих одлука које се односе на децу. Државе чланице дужне су да према сваком детету које тражи уточиште поступају једнако, без обзира на његову социјалну или етничку позадину, род, сексуалну оријентацију, способности, националност или државу порекла. Државе чланице се позивају на успостављање сигурних пролаза и хуманитарних коридора за децу која беже од сукоба (што укључује и децу без пратње, као и децу са породицама), као и на хитно пружање помоћи деци расељеној унутар земље, деци која су блокирана или не могу напустити опкољена подручја.⁹ У оваквим случајевима, од изузетне је важности размена информација између држава чланица. Регистрацију из једне државе чланице треба да признаје и друга чланица ЕУ.¹⁰ Чланице ЕУ дужне су да обезбеде превентивне мере, као и подршку деци која су била

⁹ “European Parliament resolution of 7 April 2022 on the EU’s protection of children and young people fleeing the war in Ukraine (2022/2618/RSP)”, *op. cit.*, p. 4.

¹⁰ *Ibidem*, p. 5.

изложена насиљу, траумама и родно заснованом насиљу. Имајући у виду да су деца сигурнија у породичном окружењу, чланице ЕУ се позивају на обезбеђивање подршке породицама и спајање породица.¹¹ Службеници за заштиту деце требају бити присутни на граничним прелазима, како би се што је раније могуће уочили сви фактори који децу чине рањивом. Доласком деце или омладине на ЕУ границу, потребно је утврдити и евидентирати њихово држављанство, апатридност или ризик од апатридности, те проследити информације одговарајућим службама. Даљи кораци подразумевају психосоцијалну подршку, здравствену помоћ за мајке, заштиту од родно заснованог насиља, проналажење породице и подршку приликом спајања породице. За ове кораке су надлежни национални системи за заштиту деце.¹² За органе држава чланица ЕУ важно је успоставити блиску сарадњу са украјинским властима и релевантним међународним и невладиним организацијама како би се регистровала и идентификовала деца која у ЕУ долазе из установа социјалне заштите у Украјини, у циљу спречавања трговине децом, незаконитих усвојења и других могућих злоупотреба. У циљу најбољег интереса деце, након њихова доласка у ЕУ неопходно је пратити ток њиховог боравка у ЕУ.¹³ Деца без пратње, деца одвојена од родитеља и деца из установа социјалне заштите требало би одмах да буду укључена у системе праћења служби за социјалну заштиту и заштиту деце у државама чланицама прихвата како би се олакшало будуће спајање породица или омогућило пружање стартељства.¹⁴ Државе чланице су дужне да деци пруже прилагођене информације, на језику који разумеју, о њиховој ситуацији, правима и опасностима трговине људима и другим облицима искоришћавања. Такође, информације о опасностима трговине децом и осталим злоупотребама деце требало би да буду саопштене и родитељима или старатељима, како би се информисали и како би им се омогућила благовремена помоћ и подршка.¹⁵ Како би се деци и младима омогућила што квалитетнија заштита у складу са међународним стандардима, Резолуција наводи неопходност успостављања ЕУ платформе за регистрацију. Платформа би требало да омогући државама чланицама размену информација, како би се омогућило да лица која добију привремену или адекватну заштиту у складу са националним законодавством једне државе чланице могу ефикасно искористити своја права и у свим осталим

¹¹ *Ibidem*, p. 7.

¹² *Ibidem*, p. 9.

¹³ “European Parliament resolution of 7 April 2022 on the EU’s protection of children and young people fleeing the war in Ukraine (2022/2618/RSP)”, *op. cit.*, p. 15.

¹⁴ *Ibidem*, p. 16.

¹⁵ *Ibidem*, p. 19.

чланицама.¹⁶ До успостављања платформе дошло је крајем маја 2022. године. Платформа представља важан гест солидарности са Украјином.¹⁷

Услови прихватања и рањива деца

Резолуција истиче да деца имају право и потребу да буду близу својих родитеља или сталних старатеља, а браћа и сестре не би требало да буду раздвајани. У случају деце без пратње, приоритет би требало да буде смештај у удомитељским породицама или у сличним облицима старатељства.¹⁸ Државе чланице дужне су да се побрину да се за свако дете без пратње по доласку у прву чланицу одмах именује старатељ, и да се све информације у погледу старатељства предоче детету на прилагођен и разумљив начин. У том погледу, суседне државе чланице требало би да у потпуности искористе постојећу Европску мрежу старатељства, и ако се у држави домаћину не може пронаћи одговарајући старатељ препоручује се именовање привремених старатеља на граници, како би се осигурала правилна предаја задужења националним системима за заштиту деце.¹⁹ Када је реч о прихватању, смештају и пружању приступа образовању за децу и омладину, истиче се важност локалних заједница и општина, као и организација цивилног друштва. Како би ови актери што ефикасније обављали своје улоге, неопходно је да Комисија убрза њихов приступ постојећим фондовима ЕУ. Имајући у виду да на нашим просторима још увек постоје одређене недоумице и сумње у погледу организација цивилног друштва, неопходно је напоменути да се Резолуцијом похваљује и истиче пуно поверење у ове организације и њихову „кључну улогу” када је реч о помоћи и збрињавању деце и омладине.²⁰ У случају заштите деце и омладине која бежи од рата у Украјини, неопходна је и активна улога Комисије. Комисија би требало да уложи напоре како би ојачала системе за заштиту деце у земљама домаћинима, у циљу побољшања психолошке подршке и омогућавања приступа основним услугама, попут образовања и здравља, једнак оном који

¹⁶ *Ibidem*, p. 18.

¹⁷ “Solidarity with Ukraine: Commission launches an EU platform for registration of people enjoying temporary protection or adequate protection under national law”, European Commission, 31. May 2022, Интернет: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/solidarity-ukraine-commission-launches-eu-platform-registration-people-enjoying-temporary-protection-2022-05-31_en, 6.1.2023.

¹⁸ “European Parliament resolution of 7 April 2022 on the EU’s protection of children and young people fleeing the war in Ukraine (2022/2618/RSP)”, *op. cit.*, p. 20.

¹⁹ *Ibidem*, p. 21.

²⁰ *Ibidem*, pp. 23–24.

имају деца из земаља домаћина.²¹ Како би били у могућности да обезбеде што ефикаснији степен заштите, здравственим системима држава домаћина неопходна је финансијска подршка. За децу и омладину из Украјине неопходно је обезбедити основне лекове, као и лекове за пацијенте оболеле од ХИВ-а, рака и ретких болести. У ту сврху, државе чланице позивају се на координацију са Уницефом и Светском здравственом организацијом како би осигурале вакцине за децу и омладину, укључујући вакцине за децу парализу, оспице и Ковид-19. Имајућу у виду посебну осетљивост деце и омладине са инвалидитетом, неопходно је посебну пажњу посветити њиховим правима и потребама, укључујући лекове, смештај у одговарајућим установама и старатељство проверених неговатеља.²² У оквиру дела Резолуције који се односи на рањиву децу, истиче се да је неопходно узети у обзир потребе деце и омладине који припадају скупини LGBTQ, како би им се обезбедило сигурно и безбедно старатељство. На граничним прелазима не сме долазити до дискриминације ове групе деце и омладине, као ни дискриминације трансродних жена и истополних породица. Имајући у виду да постоји ризик да деца истополних парова буду раздвојена од једног или оба родитељ, државе чланице се позивају да при спровођењу Директиве о привременој заштити узму у обзир *de facto* партнерства.²³ Резолуцијом је најављено успостављање механизма солидарности за медицинске трансфере избеглица и расељених особа унутар ЕУ из држава чланица које се граниче са Украјином, укључујући децу и омладину којима је хитно потребно лечење и терапија.²⁴ До успостављања медицинских трансфера дошло је релативно брзо. Како би се омогућила квалитетна медицинска помоћ, пацијенти (укључујући и децу и омладину) премештани су из преоптерећених болница у Пољској, Словачкој и Молдавији у мање оптерећене болнице у другим чланицама ЕУ.²⁵ Механизам солидарности је специфичан европски систем за медицинске трансфере у оквиру Механизма цивилне заштите ЕУ.

Спајање породица

Имајући у виду најбољи интерес, као и посебне потребе и осетљивост деце и омладине, један од најважнијих принципа на којима почива ЕУ

²¹ Ibidem, p. 25.

²² Ibidem, pp. 26–27.

²³ Ibidem, p. 28.

²⁴ Ibidem, p. 29.

²⁵ “Ukraine: 1,000 Ukrainian patients transferred to European hospitals”, European Commission, 5. August 2022, Интернет: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_4882, 6.1.2023.

заштита деце и омладине из Украјине јесте спајање породица. Државе чланице се позивају да све случајеве деце из Украјине, која су привремено су под њиховим старатељством, воде са крајњим циљем омогућавања спајања породица. Како би се овај циљ остварио, надлежна тела имају дужност да редовно проверавају постојеће базе података, укључујући и оне које прикупљају информације о несталој деци. У случајевима у којима физичко спајање није одмах могуће, неопходно је одржати или успоставити редован породични контакт, укључујући и контакт са браћом и сестрама и даљим члановима породице. У случајевима деце која су одвојена од родитеља, неопходно је обуставити поступке усвојења како би се избегло трајно одвајање деце од родитеља и чланова породице.²⁶

Премештање

Резолуција позива на коришћење механизма премештања, што подразумева сигуран, брз и координиран превоз деце и њихових породица који се већ налазе у суседним државама чланицама широм држава чланица, уколико је то потребно због здравствених разлога.²⁷ Ово се посебно односи на децу без пратње и децу са инвалидитетом којима је потребно посебно старање. Механизам се спроводи у блиској садњи са украјинским властима и украјинским конзуларним службама у ЕУ.

Интеграција

Сукоб у Украјини оставља озбиљне последице по цео свет. Суочена са приливом избеглица из Украјине, ЕУ и њене чланице, за разлику од других региона и међународних организација, осећају и крупан финансијски удар. Обезбедити неопходну логистичку помоћ и подршку, остварење основних људских права, као и остварење процеса интеграције избеглица из Украјине у ЕУ друштво и систем вредности је процес коме се крај још увек не назире. Имајући у виду да завршетак рата између Русије и Украјине није још увек на видiku, ЕУ ће још ко зна колико времена сносити финансијски притисак због рата. Државе чланице требало би да осигурају да се средствима ЕУ пружи брза и ефикасна подршка пружаоцима услуга у најпогођенијим земљама, што подразумева и организације цивилног друштва и међународне организације. Државе чланице требало би да убрзају спровођење ових мера и да намене национална средства, допуњена фондовима ЕУ, како би се омогућило да

²⁶ “European Parliament resolution of 7 April 2022 on the EU’s protection of children and young people fleeing the war in Ukraine (2022/2618/RSP)”, op. cit., pp. 31–32.

²⁷ Ibidem, p. 33.

избеглице остваре социоекономску интеграцију, једнак приступ квалитетним радним местима, образовању, оспособљавању и старатељству. У случају деце, неопходно је предузети све мере како би се деца заштитила од сиромаштва и социјалне искључености. Фондови ЕУ којима се државе чланице могу обратити у сврху испуњења наведених циљева су Европски социјални фонд плус, REACT-EU, Механизам за опоравак и отпорност, Европски фонд за регионални развој, InvestEU, Ерасмус+, Фонд за азил, миграције и интеграцију, као и програм „ЕУ за здравље”.²⁸ Деци и омладини из Украјине неопходно је обезбедити образовање, што може бити велики изазов за поједине државе чланице. Деца и млади требало би да буду укључени што је пре могуће у редовне формалне, као и неформалне структуре учења. У случају деце и омладине са посебним потребама неопходно је обезбедити специјализовану образовну подршку. Такође, неопходно је омогућити интеграцију и ромској деци, као и деци из маргинализованих заједница, како би се ограничило напуштање школовања и избегла сегрегација у образовању, што касније за последицу има социјалну искљученост и дискриминацију. Једна од највећих препрека на путу интеграције у образовне системе деце и омладине из Украјине јесте језик. Језичке препреке могу отежати упис деце у школу, као и њихов школски успех. Како би се ова препрека победила, неопходна је подршка Комисије националним телима држава чланица у погледу бесплатних услуга усменог превођења, посебних курсева језика, као и других посебних програма за запошљавање украјинских учитеља, као и учитеља који говоре украјински и/или релевантне мањинске језике.²⁹ Имајући у виду језичке потешкоће, ЕУ велике наде улаже у образовање посредством дигиталних алата, сматрајући да овакви видови могу бити од изузетне користи у пружању образовања. Препоручује се употреба дигиталних алата и опреме за дигитално образовање развијаних и коришћених у Украјини, како би деца могла наставити образовање без непотребних и додатних потешкоћа. Иако је употреба дигиталних алата у образовању важно помоћно средство, она треба да остане управо то – помоћно средство. образовање уживо је кључно и спровођење ове врсте образовања треба да буде приоритет према деци и младима из Украјине. У оквиру спровођења образовања уживо, требало би омогућити подршку психолога и педагога. Имајући у виду да је реч о деци и младима која су доживела бројне ратне трауме, као и за њихову ефикаснију интеграцију у школске системе, државе чланице требало би да предузму одговарајуће мере како би пружиле подршку и неопходна средства учитељима, специјалистима и другом образовном особљу које ради са децом која су претрпела трауме.³⁰ У септембру 2022. године 2,2 милиона украјинске деце

²⁸ Ibidem, p. 35.

²⁹ Ibidem, p. 36.

³⁰ Ibidem, p. 37.

почело је похађати школе у државама ЕУ. Око 33 хиљаде деце било је укључено у различите летње програме као припрему пре почетка школске године.³¹ Интеграција украјинске деце се у почетку суочавала са препрекама у виду ограничених капацитета школа и броја ученика у учионици, преоптерећености општинских буџета, језичким баријерама и недостатком украјинских наставника. Постепено су се проналазила најбоља решења за све наведене препреке. Тако су нпр. у Берлину изграђене додатне просторије за децу из Украјине у оквиру школа, док је у Прагу и Букурешту ова проблематика решавана путем сарадње и подршке невладиног сектора, волонтера и националних институција.³² У циљу што лакшег обезбеђења интеграције деце и омладине у погледу образовања, потребно је признавати дипломе, квалификације и раздобља учења. Ово подразумева наставно особље и здравствене раднике који су кључни за неометану интеграцију деце и омладине из Украјине у ново окружење. Имајући у виду тренутне ратне околности, недостатак безбедности и несигурност која постоји у Украјини, државе чланице ЕУ требало би да покажу разумевање и флексибилност у случајевима у којима недостају административни документи, као и да развију иновативне и прагматичне начине за даље поступање којим се комбинује дигитални и папирни формат.³³ ЕУ велике наде полаже у програме Ерасмус+ и Европске снаге солидарности у погледу интеграције и процеса образовања. У складу са допуњеном Гаранцијом за омладину, свим лицима старијим од 15 година требало би понудити посао, образовање или стажирање у року од четири месеца од тренутка кад су остали без посла или напустили формално образовање.³⁴ Један од важних фактора који може олакшати процес интеграције је спорт. Спорт има велики значај не само за правилан физички развој деце и омладине, већ може имати и бенефите по психичко стање. Све ово може омогућити повезивање деце и омладине, што за крајњи исход може имати олакшан процес интеграције. Државе чланице требало би да деци и омладини олакшају приступ спортским објектима и активностима које ће им помоћи да побољшају ментално стање, победе трауме и прилагоде се новом окружењу. Током 2022. године одржан је велики број летњих кампова широм држава ЕУ за децу из Украјине. Дечји кампови су одржани у Италији, Летонији, Француској, Румунији, Грчкој, Пољској. На оваквим облицима дружења, деца су учествовала у спортским активностима, играма, екскурзијама, али и учењу

³¹ "Ukrainian children are back to school in EU cities", Euro Cities, 21 September 2022, Интернет: <https://eurocities.eu/latest/ukrainian-children-are-back-to-school-in-eu-cities/>, 8.1.2023.

³² Ibidem.

³³ "European Parliament resolution of 7 April 2022 on the EU's protection of children and young people fleeing the war in Ukraine (2022/2618/RSP)", op. cit., p. 39.

³⁴ Ibidem, p. 41.

језика.³⁵ Резолуцијом се апелује на државе чланице и да уложе напоре како би обезбедиле стипендије за студенте из Украјине, укључујући и међународне студенте из Украјине.³⁶ Децу и омладину из Украјине неопходно је третирати без дискриминације и осигурати им приступ бесплатним и квалитетним услугама равноправно са осталом децом у земљама домаћинима. Државе чланице би требало да увећају улагања у одржива радна места и социјалну подршку за омладину, како би се омогућио пристојан животни стандард и добри радни услови. За децу би требало да буду уведени бесплатни вртићи како би се о олакшало учешће родитеља на тржишту рада (посебно жена), и како би се реализовао друштвени развој деце. Као што видимо, Резолуција није усмерена искључиво на децу и омладину. Овај део Резолуције важан је јер се односи на родитеље и одрасле. Како би се деца што боље интегрисала и остварила своја права, неопходно је да родитељи остваре права, првенствено своја радна и социјална права. Из тог разлога, свим лицима која беже из Украјине неопходан је одговарајући и сигуран смештај. Државе чланице се позивају да у националним акционим плановима за спровођење гаранција за децу дају приоритет пружању трајног смештаја деци и њиховим породицама којима прети опасност од бескућништва. Такође, државе би требало да се побрину и пронађу решење за смештај деце која се суочавају са бескућништвом и тешком стамбеном искљученошћу. Свако дете и млада особа требало би да има приступ текућој води, санитарним услугама и објектима за личну хигијену, како код куће тако и у школи.³⁷

4) ДАТУМ СТУПАЊА НА СНАГУ

Резолуција Европског парламента усвојена је 7. априла 2022. године. Почев од тог датума, Резолуција обвезује државе чланице у погледу пружања заштите деци и омладини која су избегла и која ће избећи од рата у Украјини у наредном периоду. Резолуција је након дебате усвојена са 509 гласова за, 3 гласа против, уз 47 уздржаних.³⁸

³⁵ "Summer camps in EU provide a safe place for Ukrainian children", European Committee of the Regions, 22/07/2022, Интернет: <https://cor.europa.eu/en/news/Pages/Summer-camps.aspx>, 8.1.2022.

³⁶ "European Parliament resolution of 7 April 2022 on the EU's protection of children and young people fleeing the war in Ukraine (2022/2618/RSP)", op. cit., pp. 42–43.

³⁷ Ibidem, pp. 46–47.

³⁸ "Resolution on the EU's protection of children and young people fleeing the war in Ukraine", Legislative Observatory, European Parliament, Интернет: [https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2022/2618\(RSP\)](https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2022/2618(RSP)), 10.1.2023.

5) ИЗВОРИ

- Armitage, Richard, "War in Ukraine: the impacts on child health", *British Journal of General Practice*, 2022, Vol. 72, No. 719.
- "Conflict in Ukraine: Key Evidence On Risks of Trafficking in Persons and Smuggling of Migrants", UNODC, December 2022, p. 3, Интернет: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tip/Conflict_Ukraine_TIP_2022.pdf, 2.1.2023.
- "Cumulative number of border crossings from and to Ukraine after Russia's invasion from February 24 to December 6, 2022", *Statista*, Интернет: <https://www.statista.com/statistics/1310270/number-of-refugees-from-ukraine/>, 2.2.2023.
- „Дневник украјинске кризе”, Комесаријат за избеглице и миграције Републике Србије, Интернет: <https://kirs.gov.rs/cir/svet/dnevnik-ukrajinske-krize>, 5.1.2023.
- "European Parliament resolution of 7 April 2022 on the EU's protection of children and young people fleeing the war in Ukraine (2022/2618/RSP)", *OJ C 434/08*, 15.11.2022.
- Gizewska, Maria et al., "Caring for Ukrainian refugee children with acute and chronic diseases", *The Lancet*, 2022, Vol. 399, Issue 10336.
- Горданић, Јелица, „Директива 2011/95/ЕУ о квалификацији држављана трећих држава или лица без држављанства за кориснике међународне заштите у јединственом избегличком статусу или статусу лица корисника субвендијарне заштите”, *Европско законодавство*, 2012, број 39–40.
- Мартиновић, Ива, „Конзулка за РСЕ: У Србији има 800 деце из Украјине”, Радио Слободна Европа, 10. октобар 2022. Интернет: <https://www.slobodnaevropa.org/a/konzulka-ukrajina-srbija-izbeglice/32073183.html>, 5.1.2023.
- „Одлука о пружању привремене заштите у Републици Србији расељеним лицима која долазе из Украјине”, *Службени гласник Републике Србије*, број 36 од 18. марта 2022.
- "Resolution on the EU's protection of children and young people fleeing the war in Ukraine", *Legislative Observatory, European Parliament*, Интернет: [https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2022/2618\(RSP\)](https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2022/2618(RSP)), 10.1.2023.
- "Solidarity with Ukraine: Commission launches an EU platform for registration of people enjoying temporary protection or adequate protection under national law", *European Commission*, 31 May 2022, Интернет: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/solidarity-ukraine-commission-launches-eu-platform-registration-people-enjoying-temporary-protection-2022-05-31_en, 6.1.2023.
- „Србија чини све да помогне избеглицама из Украјине”, *Влада Републике Србије*, 31.3.2022, Интернет: <https://www.srbija.gov.rs/vest/620713/srbija-cini-sve-da-pomogne-izbeglicama-iz-ukrajine.php>, 5.1.2023.

- “Summer camps in EU provide a safe place for Ukrainian children”, European Committee of the Regions, 22.7.2022, Интернет: <https://cor.europa.eu/en/news/Pages/Summer-camps.aspx>, 8.1.2022.
- “The EU Temporary Protection Directive in Practice 2022”, UNHCR Regional Bureau for Europe, May 2022.
- “Ukraine: 1,000 Ukrainian patients transferred to European hospitals”, European Commission, 5. August 2022, Интернет: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_4882, 6.1.2023.
- “Ukrainian children are back to school in EU cities”, Euro Cities, 21. September 2022, Интернет: <https://eurocities.eu/latest/ukrainian-children-are-back-to-school-in-eu-cities/>, 8.1.2023.
- „У 2022. години Комесаријат за избеглице и миграције одговорно је бринуо о избеглим, интерно расељеним лицима и мигрантима”, Комесаријат за избеглице и миграције Републике Србије, 30.12.2022, Интернет: <https://kirs.gov.rs/cir/aktuelno/u-2022-godini-komesarijat-za-izbeglice-i-migracije—je-odgovorno-brinuo-o-izbeglim-interno-raseljenim-licima-i-migrantima/4160>, 5.1.2023.
- „Закон о азилу и привременој заштити”, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 24/2018, члан 76, Интернет: <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-azilu-i-privremenoj-zastiti.html>, 5.1.2023.

6) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Од почетка ратних сукоба у Украјини, Република Србија спада у ред држава у којима је уочен повећан број лица из Русије и Украјине. У случају Србије, знатно је већи број лица из Русије који су пронашли уточиште у Србији, у односу на број Украјинаца. Но, то не значи да у Србији нема избеглица из Украјине, или да их неће бити у наредном периоду, имајући у виду неизвесност у погледу даљег тока рата. Средином октобра 2022. године у Србији је било регистровано око 5.000 избеглица из Украјине, од чега је било 800 деце. Велика већина њих смештена је код пријатеља и рођака у Србији, док је око стотину у Прихватном центру Комесаријата за избеглице у Врању.³⁹ Попут других држава у Европи, и Србија даје статус привремене заштите избеглицама из Украјине. Одлука о пружању привремене заштите у Републици Србији расељеним лицима која долазе из Украјине усвојена је 18. марта 2022. У смислу одлуке, расељеним лицима из Украјине се сматрају

³⁹ Ива Мартиновић, „Конзулка за РСЕ: У Србији има 800 деце из Украјине”, Радио Слободна Европа, 10. октобар 2022, Интернет: <https://www.slobodnaevropa.org/a/konzulka-ukrajina-srbija-izbeglice/32073183.html> 5.1.2023.

држављани Украјине и чланови њихових породица који су боравили у Украјини; тражиоци азила, лица без држављанства и страни држављани којима је у Украјини одобрен азил, или истоветна национална заштита, и чланови њихових породица који су у Украјини имали одобрен боравак; страни држављани који су у Украјини имали одобрено важеће стално настањење или привремени боравак и који се не могу вратити у своју земљу порекла под трајним и дугорочним околностима. Привремена заштита се одобрава и држављанима Украјине и члановима њихових породица, који су у време доношења одлуке из тачке 1 законито боравила у Републици Србији, али којима је право на боравак истекло пре укидања одлуке о привременој заштити.⁴⁰ Привремена заштита траје годину од дана ступања одлуке на снагу. Лица којима је одобрена привремена заштита имају приступ свим правима из члана 76 Закона о азилу и привременој заштити. Ова права подразумевају боравак у периоду важења привремене заштите, исправу која потврђује статус и право на боравак, здравствену заштиту (у складу са прописима којима је уређена здравствена заштита странаца), приступ тржишту рада у периоду важења привремене заштите (такође у складу са прописима којима се уређује запошљавање странаца), бесплатно основно и средње образовање у државним школама (у складу са посебним прописима), правну помоћ под условима прописаним за тражиоца, слободу вероисповести под истим условима као држављани Републике Србије; колективни смештај у објектима одређеним за те намене, одговарајући смештај уколико је реч о лицу којем су потребне посебне прихватне гаранције.⁴¹ Функционисање института привремене заштите према расељеним лицима из Украјине у пракси добро функционише и доста је високо оцењено од стране страних званичника. Шеф Делегације ЕУ у Србији, амбасадор Емануел Жиофре, истакао је да „чињеница да Србија данас може да понуди исти ниво подршке украјинским избеглицама као ЕУ, када је реч о њиховом правном статусу и правима, резултат је реформи система управљања миграцијама и азилом на којима је Србија радила протеклих година”.⁴² Имајући у виду да је Србија држава која тежи чланству у ЕУ, случај избеглица из Украјине показује да Србија има капацитете и вољу да одговори на крупне изазове подједнако

⁴⁰ „Одлука о пружању привремене заштите у Републици Србији расељеним лицима која долазе из Украјине”, *Службени гласник Републике Србије*, број 36 од 18. марта 2022, члан 2, Интернет: <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/odluka/2022/36/1/reg.5.1.2023>.

⁴¹ „Закон о азилу и привременој заштити”, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 24/2018, члан 76, Интернет: <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-azilu-i-privremenoj-zastiti.html>, 5.1.2023.

⁴² „Дневник украјинске кризе”, Комесаријат за избеглице и миграције Републике Србије, Интернет: <https://kirs.gov.rs/cir/svet/dnevnik-ukrajinske-krize>, 5.1.2023.

ефикасно као чланице ЕУ. Наравно, имајући у виду специфичан положај деце и омладине у ратним околностима, органи Републике Србије требало би да посебан степен заштите посвете овим категоријама лица, по узору на Резолуцију Европског парламента о заштити деце и омладине која беже од рата у Украјини, и поштујући преузете обавезе из Конвенције УН о правима детета. Према речима конзулке Украјине у Србији, Олге Антоновне, од 800 деце из Украјине 35 их је завршило школу у Србији у јуну 2022. године. Остала деца школског узраста користе онлајн школовање у Украјини, имајући у виду да Украјина има прилично разгранат систем онлајн учења. Такође, студенти из Украјине који су тренутно у Србији похађају онлајн наставу на украјинским факултетима.⁴³ Република Србија показује солидарност са народом Украјине, а посебно са најугроженијим категоријама расељених лица из Украјине – женама и девојчицама. Према речима Зоране Михајловић, доскорашње потпредседнице Владе Србије, насиље над женама и девојчицама постоји и у мирнодопским условима, а током сукоба и криза нагло расте. У циљу заштите најугроженијих категорија лица из Украјине, релевантни органи Србије врше активне састанке и по овом питању сарађују са међународним и домаћим организацијама, УН-ом, УНХЦР-ом, Црвеним крстом, организацијама цивилног друштва и амбасадама бројних европских држава.⁴⁴ Према подацима Комесаријата за избеглице и миграције Републике Србије, Центар за азил у Врању намењен је само избеглицама из Украјине у којем их тренутно има 83, од чега је двадесеторо деце која похађају наставу. Комесаријат је у приватном смештају помогао око 4.000 избеглица из ове земље. Закључно са 27. децембром 2022. године укупно 1.105 лица из Украјине је добило одлуку о привременој заштити у Србији. Од почетка сукоба у Украјини кроз Републику Србију је прошло 137.205 држављана Украјине.⁴⁵ Имајући у виду да се крај ратног сукоба још увек не назире, Србија би требало да настави са досадашњом ефикасном праксом у погледу пружања помоћи избеглицама из Украјине. Резолуција Европског парламента о заштити деце и омладине која бежи из Украјине требало би да буде једна од смерница нашој земљи у погледу поступања са најугроженијим категоријама расељених лица.

⁴³ Ива Мартиновић, *op. cit.*

⁴⁴ „Србија чини све да помогне избеглицама из Украјине”, Влада Републике Србије, 31.3.2022, Интернет: <https://www.srbija.gov.rs/vest/620713/srbija-cini-sve-da-pomogne-izbeglicama-iz-ukrajine.php>, 5.1.2023.

⁴⁵ „У 2022. години Комесаријат за избеглице и миграције одговорно је бринуо о избеглим, интерно расељеним лицима и мигрантима”, Комесаријат за избеглице и миграције Републике Србије, 30.12.2022, Интернет: <https://kirs.gov.rs/cir/aktuelno/u-2022-godini-komesarijat-za-izbeglice-i-migracije-je-odgovorno-brinuo-o-izbeglim-interno-raseljenim-licima-i-migrantima/4160>, 5.1.2023.

**THE EUROPEAN UNION AND THE PROTECTION OF CHILDREN
AND YOUNG PEOPLE WHO HAVE ESCAPED FROM UKRAINE**

Summary: Every war has consequences for the warring parties as well as for the surrounding countries and regions. Russia's special operation in Ukraine, which began in 2022, threatens to have consequences for the entire world. Due to the war destruction in Ukraine, the European Union (EU) is faced with an influx of refugees from Ukraine. The consequences and traumas that war leaves on children and youth are particularly serious. This category of persons faces numerous dangers, including human trafficking, illegal adoptions, physical and sexual abuse, as well as consequences for health, education, development, and social integration. In the subject analysis, the author examines the Resolution of the European Parliament on the protection that the EU provides to children and youth who fled from Ukraine, as well as the obstacles that the EU faces on this path. In the analysis, the experience of the Republic of Serbia with regard to this issue was also considered. Taking a serious approach to the analysis of this important and current topic, the author comes to the conclusion that the EU invests great efforts in reuniting families, social integration, providing health care, providing psychological support, ensuring the continuation of education, and solving other problems for refugee children and youth from Ukraine. In the authors' opinion, the measures taken by the EU so far in the protection of children and youth refugees from Ukraine have proven to be effective, which is why it would be possible to use these positive experiences as appropriate guidelines for adapting the domestic practice in providing refugee protection.

Keywords: Ukraine, refugees, children, youth, EU, providing protection, integration.